

Maahanmuuttajan toiveina työ, palvelut ja luonnonläheisyys

Heli Sjöblom-Immala

Tutkimuksessa *Työtä, palveluja ja luonnonläheisyyttä. Maahanmuuttajien Suomen sisäiset muutot, asumistoiveet ja kotoutuminen 2000-luvulla* selvitettiin sellaisten ulkomaalaissyntyisten maahanmuuttajien Suomen sisäisiä muuttoja, jotka olivat muuttaneet Suomeen vuosina 1998–2000 ja asuivat täällä edelleen vuonna 2009. Muuttovuotenaan he täyttivät vähintään 15 vuotta, ja heidän äidinkieltensä oli muu kuin suomi tai saame. Tällaisia henkilöitä oli aineistossa 14 323. Tämän lisäksi 2 000 henkilön otokselle lähetettiin kysely, jolla selvitettiin näiden muuttajien muuttomotiiveja, koulutusta, toimintaa, asumista ja kotoutumista Suomessa. Kyselyyn vastanneita oli 289.

Tavallisimmin Suomeen muutetaan perheistä, ja myös kyselyn vastaajista runsaalle kolmannekselle avo- tai aviopuoliso oli tärkein Suomeen muuton syy. Viidesosalle vastaajista puolestaan työhön liittyvät syyt oli tärkein muuttomotiivi, ja kolmasosalla se oli yhtenä muuton motiivina. Suomalaiset sukujuuret oli tärkein motiivi kymmenesosalle, ja opiskelun sekä humanitääristen syiden vuoksi oli muuttanut vajaa kymmenesosa vastaajista.

Selvästi suurin kansalaisuusryhmä koko aineistossa olivat venäläissyntyiset kolmanneksen osuudellaan. Seuraavaksi eniten oli virolaisia, irakilaisia ja kiinalaisia. Vuoteen 2009 mennessä Suomen kansalaisuuden oli saanut 27 prosenttia kaikista muuttajista. Keskimääräistä enemmän Suomen kansalaisuuden saaneita oli monissa sellaisten maiden kansalaisissa, joista tulee Suomeen turvapaikanhakijoita. Esimerkiksi afganistanilais- ja iranilaissyntyisistä

yli puolet oli saanut Suomen kansalaisuuden. Venäläistaustaisista Suomen kansalaisuus oli 37 prosentilla ja virolaistaustaisista kymmenesosalla. Monien länsimaiden, esimerkiksi Itävallan, Belgian, Tanskan, Irlannin ja Norjan kansalaisista sen sijaan kenenkään ei ollut Suomen kansalaisuutta, koska he eivät todennäköisesti ole kokeneet sen saamista itselleen tarpeelliseksi.

Aineiston muuttajat keskittyivät jo Suomeen tullessaan Etelä-Suomen suuriin kaupunkeihin, erityisesti pääkaupunkiseudulle. Uudellemaalle muuttaneet myös pääosin jäivät sinne asumaan. Itärajan läheisissä seutukunnissa venäläisten osuus aineiston muuttajista oli suuri jo maahanmuuttovuosina, ja myös 2000-luvun aikana Suomen sisäisissä muuttoissa monet heistä suuntautuivat näille seuduille.

Suomen sisäisissä muuttoissa aineiston maahanmuuttajien keskittyminen on edelleen jatkunut pääkaupunkiseudulle ja erityisesti Helsinkiin. Etelä-Suomessa muutto on kuitenkin suuntautunut myös keskusten ympäristökuntiin rauhallisemmille, väljemmille ja edullisemmille alueille. Koko aineistoon verrattuna kyselyyn vastanneet eivät ole aivan yhtä voimakkaasti suuntautuneet keskuksiin, vaan heistä suurempi osa asuu maaseutumaisissa kunnissa.

Erityisesti Pohjois- ja Itä-Suomesta maahanmuuttajien muutot ovat suuntautuneet Etelä-Suomeen, mutta jo Keski-Suomessa ja sitä pohjoisempaan maahanmuuttovuosien ja vuoden 2009 välinen nettomuutto oli negatiivinen. Pääsääntönä on, että mitä pohjoisempi ja itäisempi maakunta, sitä suurempi osa sen keskuskaupunkiin 2000-luvun vaihteessa muuttaneista asui Uudellamaalla vuonna 2009. Oulun seutu on kuitenkin suhteellisen vetovoimainen alue Pohjois-Suomessa, eikä sieltä ole muutettu Etelä-Suomeen yhtä voimakkaasti kuin muualta pohjoisesta. Yleisesti ottaen maahanmuuttajien suuntautuminen Uudellemaalle on kantaväestöäkin voimakkaampaa.

Kirjoittaja, FL Heli Sjöblom-Immala toimii tutkijana Siirtolaisuusinstituutissa. Artikkelin perustuu hänen syksyllä 2012 valmistuneeseen tutkimukseensa "Työtä, palveluja ja luonnonläheisyyttä. Maahanmuuttajien Suomen sisäiset muutot, asumistoiveet ja kotoutuminen 2000-luvulla".

Pääkaupunkiseutu houkuttelee

Eri kansalaisuuksista suurin muuttoaktiivisuus oli irakilaisilla, iranilaisilla, serbiamontenegrolaisilla ja kiinalaisilla. Pienin muuttoaktiivisuus puolestaan oli länsimaalaisilla, kuten briteillä, ruotsalaisilla sekä Pohjois-Amerikasta ja Oseaniasta muuttaneilla. Somalit keskittyvät jo Suomeen tullessaan muita enemmän pääkaupunkiseudulle, ja heillä myös Suomen sisäiset muutot suuntautuvat sinne hyvin voimakkaasti. Yleisesti ottaen sellaisten maiden kansalaiset, joissa on paljon turvapaikanhakijoita, keskittyivät muita voimakkaammin pääkaupunkiseudulle.

Koska varsinkin humanitäarisistä syistä Suomeen muuttaneet keskittyvät Helsingin seudulle, ei heidän sijoittamisensa eri puolille Suomea johda siihen, että he ainakaan merkittävässä määrin jäisivät näille alueille ja olisivat ajan myötä myös alueen työmarkkinoiden käytettävissä. Tämän tutkimuksen tulosten valossa maahanmuuttajien muutto pieniin kuntiin ja maaseudulle on vain marginaalinen ilmiö.

Kyselyyn vastanneista 43 prosenttia oli tehnyt vähintään yhden kunnan rajat ylittävän muuton mukaan lukien välillä ulkomailla asuneet henkilöt. Kaikista kuntarajat ylittäneistä muutoista 30 prosentissa yhtenä motiivina oli työ tai toive työnsaannista, ja lähes yhtä paljon muutot liittyivät asunnonvaihtoon. Kolmantena oli opiskelu. Muutoista hie-man yli 60 prosenttia tehtiin seutujen välillä, ja näissä muutoissa työ oli selvästi merkittävämpi motiivi kuin asunnonvaihto. Seudun sisäisissä muutoissa puolestaan asunnonvaihto oli merkittävämpi muuttosyy. Myös opiskelu seudun sisäisen muuton syynä oli paljon vähäisempää kuin seutujen välisissä muutoissa.

Työ houkuttelee

Keskuksiin maahanmuuttajia houkuttelevat monipuoliset työmahdollisuudet ja sosiaaliset verkostot. Suurissa kaupungeissa myös kantaväestön uskotaan tottuneen maahanmuuttajiin ja olevan suvaitsevampia kuin pienillä paikkakunnilla. Asuinpaikan hyvä sijainti ja kulkuyhteydet ovat myös ensiarvoisen tärkeitä viihtymisen perusteita vastaajil-

le. Pieniin maaseutukuntiin suuntautuva maahanmuutto on siis marginaalinen ilmiö, mutta niissä asuvat maahanmuuttajat yleensä viihtyvät hyvin asuinpaikassaan.

Keskittymisestä huolimatta monet vastaajat arvostavat rauhallista ja luonnonläheistä asuinympäristöä. Realiteetti kuitenkin on, että työpaikat ja mahdollisuudet kontakteihin muiden maahanmuuttajien kanssa ”pakottavat” suuntautumaan keskuksiin. Hyvä kompromissi asuinpaikkana onkin kaupungin asuinalue, jossa on paljon luontoa, mutta silti hyvät palvelut ja kulkuyhteydet keskustaan. Onkin erittäin tärkeää, että suurten kaupunkien asuinalueiden kaavoituksessa huomioidaan viheralueiden ja lähimetsien säilyminen sekä asuinrakennusten rakentaminen sekä liikenteen ohjaaminen tavalla, joka mahdollistaa rauhallisen ja luonnonläheisen asumisen.

Kyselyn vastaajilla omistus- ja pientaloasumisen osuus on 2000-luvun tarkastelujakson aikana kasvanut, vaikka osuudet eivät ole yhtä suuria kuin kantaväestöllä. Muuttoliike on myös hienoisesti suuntautunut keskusten ympäristökuntiin rauhallisempaan ja väljempään asuinympäristöön. Ajan myötä taloudelliset mahdollisuudet halutun asuinpaikan hankkimiseen ja omien asumismieltyymysten toteuttamiseen paranevat, kun kielitaito ja työllisyyskin paranevat.

Maahanmuuttajat eivät ole homogeeninen ryhmä, vaan mm. kansallinen ja kulttuurinen tausta sekä maahanmuuttosyyt eroavat toisistaan. Huomattava osa Suomeen muuttavista ulkomaalaisista on hyvin koulutettuja. Lähes puolet kyselyn vastaajista ilmoitti suorittaneensa korkeakouluopintoja tai korkeakoulututkinnon. Suomeen tulevien maahanmuuttajien osaamisen hyödyntämiseen tulisi-kin kiinnittää enemmän huomiota, eikä heidän työmarkkinoille sijoittumistaan tulisi tarpeettomasti hankaloittaa. Näin tapahtuu, mikäli vaatimukset suomen kielen taidon tai tutkintojen rinnastamisen suhteen ovat liian tiukat.

Koulutetuilla muuttajilla tulisi olla mahdollisuus täydentää tutkintoaan sen jälkeen, kun heidän osaamistasonsa on selvitetty. Taitokartoituksen jälkeen he voisivat täydentää koulutustaan joustavasti erilaisilla kursseilla ja erillisopinnoilla. Työmarkkinoilla tarvitaan kuitenkin myös vähemmän koulutettuja, sillä kaikki tehtävät eivät edellytä korkea-

koulutuskintoa. Tulevaisuudessa pulaa tulee olemaan juuri monista käytännön ammattien taitajista. Heidän on todettu myös joustavammin siirtyvän alalta toiselle kuin korkeasti koulutettujen.

Opiskelu palkitsee

Maahanmuuttajat kouluttautuvat Suomessa varsin ahkerasti. Hieman yli viidennes vastaajista oli suorittanut Suomessa korkeakoulututkinnon, ja osa suoritti sitä parhaillaan. Suomessa suoritettua ammattikorkeakoulu- ja maisteritutkinnon yleisimmät alat olivat tekniikka ja kaupallinen ala. Valtaosa Suomessa opiskelleista vastaajista oli myös sitä mieltä, että täällä suoritetuista opinnoista oli ollut heille hyötyä työelämässä. Useimmiten nämä vastaajat kertoivat, että suomen kielen osaaminen oli auttanut heitä yleisesti pärjäämään paremmin ja että oman alan työsaanti oli helpottunut.

Maassaoloajan pidentyessä maahanmuuttajan kielitaito ja yhteiskunnan tuntemus paranevat vähitellen vastaamaan työmarkkinoilla vaadittavaa tasoa. Myös kyselyn vastaajien työllisyys oli vuoteen 2009 mennessä selvästi kohentunut maahanmuuton jälkeiseen tilanteeseen verrattuna. Pääasiallisesti työelämässä olevien vastaajien osuus oli 69 prosenttia, mikä on suomalaistenkin vastaava osuus. Kaikkien pääasiallisen toiminnan mukaisten ryhmien työmarkkinatilanne oli parantunut huomattavasti maassamuuton jälkeisestä ajasta.

Työssäkävivistä vastaajista suurin ryhmä, vajaa kolmannes, oli tekniikan alan ammattilaisia. Insinöörit ja lääkärit olivat parhaiten onnistuneet säilyttämään ennen Suomeen muuttoaankin hankkimansa ammatin. Kolme neljästä lääkäristä toimi lääkäriä myös vuonna 2009. Sen sijaan kyselyyn vastanneet sairaanhoitajat toimivat Suomessa alemman koulutustason tehtävissä, pääasiassa lähihoitajina. Tämä merkitsee jonkinasteista koulutusresurssien tuhlausta. Tutkimuksessa olleiden tapausten määrä on kuitenkin pieni.

Työpaikka hankitaan omatoimisesti

Kyselyn vastaajien työpaikan saantia koskevat tulokset tukevat sitä yleistä ajatusta, että työpaikka

saadaan ennemminkin epävirallisten kuin virallisten kanavien välityksellä, ja että henkilökohtaiset kontaktit ovat työsaannissa tärkeitä. Yleisimmin vastaajat olivat saaneet työpaikkansa oman aktiivisuutensa avulla, viidesosa kaikista vastaajista oli saanut työpaikan ottamalla itse yhteyttä työnantajiin.

Koska Suomeen työsyistä muuttavissa on paljon erityisesti teknisen alan asiantuntijoita, kannattaa heidän osaamistaan luonnollisesti hyödyntää mm. uusien innovaatioiden kehittämisessä. Heidän sekä muiden työmuuttajien kotoutumisesta ei kuitenkaan tarvitse huolehtia samalla intensiteetillä kuin humanitäärisistä syistä tulevien kotoutumisesta. Varsinkin pakolaisnaiset ovat vaikeasti työllistyvä ryhmä maahanmuuttajien joukossa. Suomessa, jossa jo nyt on pulaa hoito- ja palvelualojen työntekijöitä, kannattaisi panostaa heidän kouluttamiseensa hoitoalalle, sillä moniin kulttuureihin lasten ja vanhusten hoitaminen kuuluu luontevana osana.

Työttömäksi itsensä ilmoitti vajaa kymmenesosa vastaajista. Maahanmuuttajien työttömyystilanteen syynä vastaajat pitivät yleisimmin huonoa työmarkkinatilannetta. Osa vastaajista puolestaan piti maahanmuuttajien työttömyyden syynä työnantajien ennakkoluuloja. Näistä useimmat mainitsivat ennakkoluulojen ilmenevän ennemminkin hienovaraisena kuin avoimena syrjintänä. Maahanmuuttajaa ei esimerkiksi valita haastatteluihin ja työpaikkoihin. Muuten vastaajat olivat kokeneet melko vähän ennakkoluuloja kantaväestön taholta.

Maahantulon syy ja lähtöalue selittävät pitkälti maahanmuuttajien työmarkkinaintegraation etenemistä ja sosioekonomista asemaa. Euroopasta (pl. Venäjä ja entinen Jugoslavia) sekä toisaalta Itä-, Keski- ja Etelä-Aasiasta kotoisin olevissa on keskimääräistä enemmän sekä korkeasti koulutettuja että ylempiä toimihenkilöitä. Humanitäärisistä syistä Suomeen muuttaneista suurempi osa oli kyselyn aikaan työttömänä kuin vastaajista keskimäärin. Heidän etenemisensä työmarkkinoilla kestää yleensä muita maahanmuuttajaryhmiä kauemmin.

Heti maahantulon jälkeen tulijoiden pitäisi – omien voimiensa puitteissa – päästä motivoivaan ja tehokkaaseen kielikoulutukseen, jossa opetus etenee loogisesti ja katkotta tasolta toiselle. Paitisi suomen kielen opetuksen riittäviin resursseihin, tulisi kiinnittää huomiota myös opetuksen laatuun ja päteviin opettajiin. Kuka tahansa suomen kiel-

tä osaava henkilö ei ole pätevä opettamaan kieltä maahanmuuttajille, vaan ala vaatii omat erityis- taitonsa, kuten opettajana toimiminen muutenkin. Tällöin kielenopetuksella voidaan olettaa saavutet- tavan myös tuloksia, ja opiskelijoiden kehittymistä voidaan testata kielikokeiden avulla.

Kielitaito auttaa kotoutumaan

Uusi kotouttamislaki tuli voimaan 1.9.2011, ja siinä maahanmuuttajille tarkoitettuja tukitoimia on aikai- sempaa enemmän suunnattu myös muille maahan- muuttajille kuin humanitäärisistä syistä muuttavil- le, jotka luonnollisesti ovat eniten tuen tarpeessa. On kuitenkin tärkeää, että myös avioliiton tai työ- syyn vuoksi muuttava saisi heti maassaolon alkuvai- heessa mahdollisuuden tehokkaaseen suomen kie- len ja kansalaistaitojen opetukseen, jotta hänellä oli- si mahdollisen työttömyyden tilanteessa valmiudet työllistyä mahdollisimman pian uudelleen.

Kaksi kolmesta vastaajasta oli sitä mieltä, että maahanmuuttajan kotoutumisesta on ensi sijassa vastuussa maahanmuuttaja itse. Kielitaidon mer- kitys kotoutumisen onnistumisessa tuli vastaajil- la vahvasti esille. Vastaajat painottivat myös kaik- kien maahanmuuttajaryhmien tarvetta ja oikeutta kotouttamistoimiin. Kun vastaajilta kysyttiin, miten tärkeitä erilaiset tukitoimet ovat maahanmuuttaji-

en Suomeen sopeutumisen kannalta, nousivat odo- tetusti tärkeimmiksi suomen kielen opetus ja työn- saannissa avustaminen.

Kaiken kaikkiaan kyselyn vastaajat ovat kotou- tuneet Suomeen hyvin. Suurin osa kertoo olevan- sa tyytyväisiä elämäänsä Suomessa eikä suunnitte- le muuttavansa täältä pois. Yleiset oletukset epä- edullisesta ilmastosta ja kantaväestön ennakkoluu- loisuudesta eivät näyttäisi nousevan kynnyskysy- myksiksi viihtymiselle ja Suomeen jäämiselle.

Maahanmuuttajamäärän kasvaessa ja väestön tutustuessa heihin myös yleinen suvaitsevaisuus todennäköisesti lisääntyy. Jotta maahanmuuttajat olisivat tulevaisuudessa entistä luontevampi osa suomalaista yhteiskuntaa, tulisi muihin kulttuurei- hin tutustuminen aloittaa viimeistään ala-asteella, mieluummin jo päiväkotiyössä.

Ainoastaan 7 prosenttia vastaajista ilmoitti halu- avansa muuttaa pois Suomesta. Heidän poismuut- tohalukkuutensa ei varsinaisesti liity mihinkään Suomessa olevaan epäkohtaan, johon voisi millään toimilla vaikuttaa, sillä useat maasta lähtöä suunnit- televista kokevat suomalaisen yksilökeskeisen kult- tuurin itselleen liian vieraaksi. Yhteisöllisyyden puu- te näyttäisikin olevan korkein kynnys monen Suo- meen jäämiselle, ja tämän asian korjaaminen to- dennäköisesti vaatii vielä pidemmän ajan kuin en- nakkoluulojen poistaminen.

*Toivotamme lukijoillemme
Vi önskar våra läsare
We wish our readers*

*Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta!
God Jul och Gott Nytt År!
Merry Christmas and a Happy New Year!*